Journal of Medical Education and Development
Vol. 10, No.4, Winter 2016
Pages: 340-351

مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد
دوره دهم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۴
صفحه: ۳۵۱-۳۴۰

بکارگیری استانداردهای اعتباربخشی در یک فرآیند خود ارزشیابی: تجربه مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه علوم پزشکی تهران

عظیم میرزازاده[۱]، رقیه گندم‌کار[*۲]، هومن شهسواری[۳]، رضا شریعت محرری[۴]، نیکو نیک‌نفس[۵]، ماندانا شیرازی[۶]، فرزاد فاتحی[۷]، شرمین خرازی[۸]، سپند ریاضی[۹]

چکیده

مقدمه: مراکز مطالعات و توسعه آموزش به‌عنوان متولی توسعه آموزش در دانشگاه‌های علوم پزشکی به‌منظور بهبود کیفیت فعالیت‌هایشان نیاز به ارزشیابی دارند. اگر چه وضعیت مرکز مطالعات دانشگاه علوم پزشکی تهران در رتبه‌بندی و اعتباربخشی‌های کشوری مورد توجه بوده، ولی در طول دوران فعالیت خود با مشکلاتی مواجه بوده است. هدف از مطالعه حاضر ارائه تجربه مرکز مطالعات و توسعه دانشگاه علوم پزشکی تهران در بکارگیری استانداردهای اعتباربخشی در یک فرآیند خودارزشیابی، نتایج آن و دستاوردهای حاصل از این تجربه می‌باشد.

روش بررسی: مطالعه حاضر یک ارزشیابی درونی از نوع خود ارزشیابی موسسه‌ای (Institutional Self-evaluation) بود که براساس استانداردهای اعتباربخشی کشوری سال۱۳۹۱ انجام شد. اطلاعات از طریق پرسشنامه‌ای با سوالات باز بر اساس مدل SWOT گردآوری شده و داده‌ها به روش تحلیل محتوای مستقیم (directed content analysis) تحلیل شدند.

نتایج: بر اساس نتایج SWOT در مجموع ۸۴ مورد نقاط قوت، ۸۷ مورد نقاط ضعف، ۱۵ مورد فرصت، ۲۴ مورد تهدید و همچنین ۹۹ راهکار ارتقای کیفیت گزارش شد. مهم‌ترین نقاط قوت مرکز وجود ساز و کار تدوین شده در خصوص فرآیندهای پژوهش در آموزش و دانش‌پژوهی آموزشی، اجرای دوره‌های متنوع توانمندسازی و تربیت بیمار استاندارد بودند. مهم‌ترین نقاط ضعف آن مشخص نبودن متولی فعالیت‌های آموزش پاسخگو، نبود دستورالعمل تدوین شده جهت نظارت بر برنامه‌ریزی و بازنگری برنامه‌های آموزشی در حوزه برنامه‌ریزی آموزشی و ارزشیابی دوره‌های توانمندسازی بودند.

نتیجه‌گیری: نتایج ارزشیابی حاضر در تعیین خط‌مشی آتی مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه، مانند اصلاح برنامه راهبردی آن راهگشا خواهد بود. امید است تجربه فعلی برای دست‌اندرکاران مراکز مطالعات در سطح وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور مفید باشد.

واژه‌های کلیدی: خود ارزشیابی، اعتباربخشی، مراکز مطالعات و توسعه آموزش

۱- متخصص داخلی، دانشیار، گروه داخلی، گروه آموزش پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
۲- پزشک عمومی، دانشجوی دکترا، گروه آموزش پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
۳- دکترای پرستاری، استادیار، گروه پرستاری داخلی جراحی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
۴- متخصص بیهوشی، دانشیار، گروه بیهوشی و مراقبتهای ویژه، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
۵- فوق تخصص نوزادان، استادیار، گروه کودکان، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
۶- دکترای آموزش پزشکی، دانشیار، گروه آموزش پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
۷- متخصص نورولوژی، گروه داخلی، گروه آموزش پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
۸- دکترای فیزیک، استادیار، گروه علوم اعصاب، دانشکده فناوری‌های نوین پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
۹- دانشجوی دکترای برنامه‌ریزی درسی، کارشناس مسؤول برنامه‌ریزی آموزشی، مرکز مطالعات و توسعه آموزش، دانشگاه علوم پزشکی تهران
* (نویسنده مسئول)؛ تلفن: ۰۲۱۸۸۹۵۵۷۱۲، Email: rgandomkar@razi.tums.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۴/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۸/۱۶

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2024-10-12]

مقدمه

بدون تردید ارزشیابی یکی از عوامل و عناصر ضروری تضمین، بهبود و ارتقای کیفیت فعالیت‌ها و برنامه‌های آموزشی و در نهایت مؤسسات آموزشی است. مراکز مطالعات و توسعه آموزش به‌عنوان متولی توسعه آموزش در دانشگاه‌های علوم پزشکی نیز از این قاعده مستثنی نیستند و به‌منظور بهبود کیفیت فعالیت‌هایشان نیاز به ارزشیابی دارند. تاکنون معاونت آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اقدام به یک دوره رتبه‌بندی مراکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور در سال ۱۳۸۷ و دو دوره اعتباربخشی آن در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۱ نموده است (۳-۱). اگر چه ارزشیابی‌های فوق‌الذکر با ارائه بازخورد به دست‌اندرکاران مراکز احتمالا در ارتقای کیفی آن بی‌تأثیر نبوده است، ولی به‌صورت مقطعی و توسط یک نهاد بیرونی انجام شده است. بنابراین، نقش دست‌اندرکاران مراکز مطالعات در آن، ارائه هر چه بیشتر مستندات و شواهد مربوط، در یک فرآیند رقابتی به منظور اثبات دستیابی به استانداردها و معیارها بوده است.

در سال‌های اخیر، تفکر حاکم بر دنیای ارزشیابی دستخوش تحول شده است؛ به این معنی که ارزشیابی در صورتی ارزشمند است که منجر به تغییر در ذی‌نفعان آن از جمله مدیران و اجراکنندگان برنامه شود. این تغییر تنها به دلیل دریافت نتایج ارزشیابی رخ نمی‌دهد، بلکه مشارکت در فرآیند ارزشیابی منجر به یادگیری، تغییر و بهبود تصمیم‌گیری‌ها می‌شود. این مهم منجر به ایجاد احساس مالکیت نسبت به ارزشیابی، افزایش احتمال استفاده از نتایج آن و در نهایت یادگیری سازمانی می‌شود (۴).

اگر چه وضعیت مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه علوم پزشکی تهران در رتبه‌بندی و اعتباربخشی‌های کشوری درخور توجه بوده است، ولی به‌عنوان یکی از مراکز با سابقه در امر توسعه آموزش در درون و بیرون دانشگاه، در طول دوران فعالیت خود با چالش‌ها و مشکلاتی مواجه بوده است. Haghdoost و همکاران به بررسی چالش‌های اجرایی مراکز مطالعات از دید ذی‌نفعان آن پرداختند و به این نتیجه رسیدند که از مهم‌ترین مشکلات مراکز مطالعات کم‌رنگ بودن نقش رهبری آموزشی آن‌ها به دلیل درگیر شدن در کارهای اجرایی است. همچنین ارتباط ضعیف درون و برون سازمانی و مشارکت پایین اعضای هیات علمی در امر ارتقای کیفیت آموزش از چالش‌های دیگر بودند (۵). در مطالعه دیگری مشکلات ساختاری، کمبود منابع و فقدان نظام انگیزشی به منظور جلب مشارکت اعضای هیات علمی در فعالیت‌های مراکز مطالعات از مشکلات این مراکز عنوان شدند (۶). اگر چه مشکلات و چالش‌های مراکز مطالعات به‌صورت کلی و در مطالعات محدودی مورد بررسی قرار گرفته است، ولی اطلاعات دقیقی از وضعیت مرکز مطالعات دانشگاه علوم پزشکی تهران در اختیار نبود. از این‌رو، با توجه به نقش ارزشیابی درونی در تعیین نقاط قوت و ضعف به صورت عمیق و نیز نقش آن در اصلاح و تغییر در سیستم مسئولان و مدیران مرکز تصمیم گرفتند در یک فرآیند ارزشیابی درونی به بررسی وضعیت موجود شامل نقاط قوت و ضعف مرکز و تهدیدها و فرصت‌های موجود بپردازند و راهکارهایی را برای بهبود و ارتقای کیفیت آن ارائه دهند. هدف از مطالعه حاضر ارائه تجربه مرکز مطالعات و توسعه دانشگاه علوم پزشکی تهران در به کارگیری استانداردهای اعتباربخشی در یک فرآیند خود ارزشیابی، نتایج آن و دستاوردهای حاصل از این تجربه بود.

روش بررسی

مطالعه حاضر یک مطالعه ارزشیابی درونی از نوع خود ارزشیابی موسسه‌ای (Institutional Self-evaluation) است. منظور از خود ارزشیابی موسسه‌ای آن است که موسسه یا مرکز مورد نظر در یک فرآیند ارزشیابی درونی از استانداردهای مدون نهادهای اعتبار بخشی به‌عنوان مبنا استفاده کرده و به‌منظور اصلاح عملکرد خود به ارزشیابی می‌پردازد (۷). فرآیند خود ارزشیابی به این صورت است که ابتدا کارگروه ارزشیابی و کمیته‌های زیر مجموعه آن تشکیل می‌شود. کمیته‌ها به ارزشیابی موسسه یا مرکز مورد ارزشیابی

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2024-10-12]

در برابر حیطه‌هایی از استانداردها که به آن‌ها سپرده شده است می‌پردازند. در نهایت کار گروه اطلاعات کمیته‌ها را دریافت نموده و یک گزارش تحلیلی شامل نقاط قوت و ضعف موسسه در برابر هر استاندارد تهیه می‌کند و راهکارهای ارتقای کیفیت را پیشنهاد می‌کند (۸).

در همین راستا در ارزشیابی حاضر، استانداردهای اعتباربخشی مراکز مطالعات اعلام شده از سوی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در سال ۱۳۹۱ مبنای ارزشیابی قرار گرفت. استانداردهای مذکور شامل ۵ حیطه و ۱۸ زیر حیطه، و ۲۰ استاندارد پایه و ۱۹ استاندارد ارتقای کیفیت بود. ابتدا کار گروه خود ارزشیابی متشکل از ده نفر از افراد با سابقه فعالیت اجرایی در مرکز مطالعات دانشگاه شامل مدیران و کارشناسان مسئول واحدها و همچنین افراد با سابقه فعالیت علمی و اجرایی در زمینه ارزشیابی تشکیل شد. پس از بررسی اولیه فعالیت‌های مرکز و به منظور اجتناب از محدود شدن در قالب استانداردهای کشوری، کار گروه اقدام به تدوین استانداردهای جدید علاوه بر استانداردهای موجود نمود. نقشه جامع علمی دانشگاه در حوزه آموزش و همچنین ظرفیت‌های مرکز به‌عنوان مبنایی برای استخراج استانداردهای جدید قرار گرفت.

به‌منظور جمع‌آوری اطلاعات ارزشیابی، پرسشنامه‌ای با سوالات باز بر اساس مدل SWOT توسط کار گروه تدوین شد که شامل آیتم‌های نقاط قوت، نقاط ضعف، تهدیدها، فرصت‌ها و در نهایت راهکارهای ارتقای کیفیت بود (پیوست ۱). منظور از نقاط قوت و ضعف، وضعیت موجود مرکز در برابر هر استاندارد براساس شرایط درونی دانشگاه و منظور از فرصت‌ها و تهدیدها، عوامل تسهیل‌کننده و موانع بیرون از دانشگاه بودند. پرسشنامه تهیه شده در اختیار واحدهای مرکز قرار گرفت تا براساس استانداردهای حیطه‌های مربوط به واحد خود آن را تکمیل نمایند. مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه علوم پزشکی تهران دارای ۷ واحد تحت عناوین ارزیابی و ارزشیابی، برنامه ریزی آموزشی، توانمندسازی مدرسین، رسانه‌ها و همکاری‌های برون سازمانی، طرح‌های توسعه در آموزش، دانش پژوهی و جشنواره‌های آموزشی و بیمار استاندارد شده است. کارشناسان واحدها بر اساس مستندات و مدارک موجود و اطلاعات جمع‌آوری نموده از روش‌های دیگر مانند پرسشنامه و مصاحبه پرسشنامه را تکمیل نمودند (۹).

اطلاعات جمع‌آوری شده از واحدها توسط یکی از اعضای کار گروه به روش تحلیل محتوای مستقیم (Directed content analysis) تحلیل شد. در این روش چارچوب از پیش تعیین شده‌ای به منظور کدبندی داده‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد (۱۰). بنابراین، داده‌ها در قالب مدل SWOT به تفکیک هر حیطه، کدبندی و طبقه‌بندی شد. به منظور اطمینان از کیفیت تحلیل اطلاعات، داده‌های تحلیل شده در اختیار مدیران واحدها (member check) قرار گرفته و نظرات آن‌ها مورد توجه قرار گرفت. سپس پیش‌نویس اولیه گزارش خود ارزشیابی شامل نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها، تهدیدها و راهکارهای ارتقای کیفیت تهیه شد. به منظور نهایی شدن گزارش پانلی از متخصصان (expert panel) با حضور متخصصان و کارشناسان آموزش پزشکی، دانشجویان دکترای آموزش پزشکی و اعضای کارگروه ارزشیابی تشکیل شد. اداره کننده جلسه یکی از اعضای کار گروه خودارزشیابی بود. نحوه اداره جلسه به این صورت بود که نتایج خودارزشیابی در هر یک از حیطه‌های استانداردها توسط مدیر واحد مربوط ارائه شد. سپس، اعضای پانل در مورد آن بحث نموده و پس از اجماع، نهایی شد (شکل ۱).

لازم به ذکر است، علاوه بر تحلیل کیفی اطلاعات، فراوانی نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها، تهدیدها و راهکارهای ارتقای کیفیت در هر حیطه از استانداردها تعیین شد.

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2024-10-12]

شکل ۱: فرآیند انجام خودارزشیابی در مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه علوم پزشکی تهران

نتایج

ابتدا کار گروه ارزشیابی علاوه بر ۳۹ استاندارد ملی، ۱۲ استاندارد جدید براساس نقشه جامع دانشگاه علوم پزشکی تهران و ظرفیت‌های مرکز تدوین کرد و حیطه بیمار استاندارد نیز به‌عنوان حیطه‌ای مجزا به حیطه‌های استانداردهای اعتباربخشی اضافه شد. استانداردهای جدید بر حفظ و توسعه روابط مرکز با دیگر مراکز مطالعات و توسعه آموزش در دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور و نیز روابط بین‌المللی، توسعه برنامه‌های درسی مبتنی بر توانمندی در دانشگاه، رویکرد به موضوعات تعهد حرفه‌ای و مهارت ارتباطی در برنامه‌های درسی، ارزشیابی‌های نظام‌مند، گسترش فعالیت‌های دانش‌پژوهی و ارتقای کمی و کیفی فعالیت‌های مربوط به تربیت و استفاده از بیمار استاندارد شده و شبیه‌سازی در آموزش تاکید دارند (جدول ۱).

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2024-10-12]

جدول ۱: استانداردهای تدوین شده در کار گروه ارزشیابی

حیطه	استانداردهای دانشگاهی
حاکمیت و رهبری	مرکز باید ساز و کار مناسبی به‌منظور پشتیبانی دیداری و شنیداری برای فعالیت‌های واحدها داشته باشد مرکز بهتر است همکاری خود را با مراکز توسعه سایر دانشگاه‌های کشور توسعه دهد مرکز بهتر است همکاری خود را با سازمان‌های بین‌المللی مربوط به آموزش علوم پزشکی توسعه دهد
برنامه‌ریزی آموزشی	ضروری است مرکز ساز و کاری برای گسترش و تصویب برنامه‌ریزی مبتنی بر توان‌مندی در دوره‌های آموزشی مختلف دایر در دانشگاه داشته باشد. ضروری است مرکز ساز و کاری برای سیاست‌گذاری و پایش روند گنجانده شدن موضوع اخلاق و تعهد حرفه‌ای، مهارت‌های ارتباطی و تقویت عملکرد مبتنی برشواهد در برنامه‌های درسی در سطوح و رده‌های مختلف آموزشی داشته باشد.
رشد و بالندگی هیأت‌علمی	-
ارزشیابی	ضروری است مرکز ساز و کاری برای استقرار نظام جامع ارزشیابی مبتنی بر استانداردها/ برنامه‌های آموزشی کشوری و بین‌المللی برای ۱۰۰ درصد دوره‌های آموزشی داشته باشد
پژوهش در آموزش (و دانش‌پژوهی)	مرکز باید ساز و کاری برای تشویق و ترغیب اعضای هیأت علمی در خصوص فعالیت‌های دانش‌پژوهی آموزشی داشته باشد مرکز باید ساز و کاری برای تشویق و تکریم اعضای هیأت علمی فعال در زمینه آموزش داشته باشد
بیمار استانداردشده	مرکز باید ساز و کاری برای تربیت و استانداردسازی بیمارنمایان به شیوه‌ای نظام‌مند که قادر به ارائه بازخورد و ارزشیابی دانشجویان در آموزش و امتحانات OSCE باشند داشته باشد. مرکز باید ساز و کاری برای تدوین و نگارش سناریوها به شیوه‌ای نظام‌مند که مبتنی بر نیازهای برنامه‌های آموزشی دانشگاه باشد، داشته‌باشد. بهتر است مرکز ساز و کاری برای تولید مدیا و رسانه‌های آموزشی استاندارد داشته باشد. ضروری است مرکز ساز و کاری برای توسعه فعالیت‌های بیمار استانداردشده در سطح ملی و بین‌المللی داشته باشد.

در نهایت مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه براساس ۵۱ استاندارد و در ۶ حیطه حاکمیت و رهبری، برنامه‌ریزی آموزشی، رشد و بالندگی اعضای هیات علمی، ارزشیابی، پژوهش در آموزش (و دانش‌پژوهی) و بیمار استاندارد شده مورد ارزشیابی قرار گرفت. براساس نتایج SWOT در مجموع ۸۴ مورد نقاط قوت، ۸۷ مورد نقاط ضعف، ۱۵ مورد فرصت و ۲۴ مورد تهدید گزارش شد. همچنین ۹۹ راهکار به‌منظور ارتقای کیفیت مرکز براساس نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها پیشنهاد شد (جدول ۲).

جدول ۲. وضعیت مرکز مطالعات در برابر استانداردهای اعتباربخشی بر اساس مدل SWOT

	حیطه	نقاط قوت	نقاط ضعف	فرصت	تهدید	راهکار
۱	حاکمیت و رهبری	۲۳	۲۹	۳	۱۱	۳۴
۲	برنامه‌ریزی آموزشی	۷	۹	۱	۳	۶
۳	رشد و بالندگی اعضای هیأت‌علمی	۱۰	۱۲	۱	۳	۲۰
۴	ارزشیابی	۸	۷	۵	۴	۷
۵	پژوهش در آموزش (و دانش‌پژوهی)	۲۵	۲۱	۱	۲	۲۵
۶	بیمار استاندارد شده	۱۱	۹	۴	۱	۷
	تعداد کل	۸۴	۸۷	۱۵	۲۴	۹۹

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2024-10-12]

مهم‌ترین نقاط قوت مرکز وجود ساز و کار تدوین‌شده در خصوص برخی از فرآیندها مانند پژوهش در آموزش و دانش‌پژوهی آموزش و تجربه اجرای برخی از فعالیت‌ها مانند برگزاری دوره‌های متنوع توانمندسازی در طولانی مدت و تربیت بیمار استاندارد شده بودند. مهم‌ترین نقاط ضعف عدم وجود دستورالعمل تدوین شده در برخی از حوزه‌ها مانند فعالیت‌های آموزش پاسخگو، برنامه‌ریزی آموزشی و ارزشیابی برنامه‌های آموزشی توانمندسازی بودند.

عوامل بیرونی بسیاری بر عملکرد مرکز تاثیرگذارند که مهمترین آن آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های ابلاغ شده از وزارت متبوع است. مواردی مانند تفویض اختیار نظارت بر روند برنامه‌ریزی، بازنگری و ارزشیابی برنامه‌های آموزشی دانشگاه‌ها از سوی وزارت متبوع به مراکز مطالعات، فرصتی برای مرکز مطالعات دانشگاه علوم پزشکی تهران محسوب می‌شود. در حالی که حذف شرط دانش‌پژوهی از آیین نامه ارتقا حداقل در کوتاه مدت تهدید محسوب می‌شود. مهم‌ترین راهکارهای پیشنهادی در قالب استفاده از ظرفیت‌های مختلف موجود در درون و بیرون دانشگاه به‌منظور توسعه و ارتقای فعالیت‌های آموزشی در دانشگاه، گسترش روابط درون و برون دانشگاهی مرکز و همچنین پرهیز از کارهای اجرایی و حفظ نقش ستادی با تدوین دستورالعمل‌ها و شیوه‌نامه‌ها به‌منظور سازماندهی فعالیت‌های آموزشی بودند. هر چند نتایج وسیع و متنوعی از خود ارزشیابی انجام شده به دست آمد ولی با توجه به محلی بودن نتایج ارزشیابی تنها خلاصه‌ای از مهم‌ترین نتایج در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳. نتایج ارزشیابی مرکز مطالعات در برابر استانداردهای اعتباربخشی براساس مدل SWOT

SWOT	وضعیت مرکز مطالعات
نقاط قوت	تدوین نقشه جامع توانمند سازی اعضای هیات علمی بر اساس برنامه‌های دراز مدت مرکز تجربه برگزاری دوره‌های متعدد و متنوع توانمند سازی اعضای هیأت علمی تفاهم نامه مدون با مرکز پژوهش‌های دانشجویی در خصوص مشارکت دانشجویان در فعالیت‌های آموزشی حرکت به سوی نظام‌مند نمودن فعالیت‌های ارزشیابی آموزشی در دانشگاه فرآیند مدون و اجرای الکترونیکی از دریافت تا عقد قرارداد طرح‌های پژوهش در آموزش و از دریافت تا ارائه گواهی فعالیت‌های دانش‌پژوهی وجود بانک بیمار استاندارد شده، هیات علمی متخصص مربوط و سناریوهای مدون
نقاط ضعف	نبود دستورالعمل تدوین شده برای تعامل اثربخش با سایر واحدهای دانشگاه، مراکز مطالعات کشور و ارتباطات بین المللی مشخص نبودن متولی فعالیت‌های آموزش پاسخگو و عدم وجود برنامه مدون در این ارتباط نبود دستورالعمل تدوین شده جهت نظارت بر برنامه‌ریزی و بازنگری برنامه‌های آموزشی نبود یک برنامه نظام‌مند و جامع به منظور ارزشیابی دوره‌های آموزشی توانمند سازی به‌ویژه نیاز سنجی آن درگیری مرکز در مسایل اجرایی مقولاتی مانند ارزشیابی به‌ویژه ارزشیابی هیأت علمی طولانی بودن روند بررسی طرح‌های توسعه‌ای، نبود ساز و کار در به‌کار گیری نتایج آن
تهدیدها	حذف شرطی بودن بند دانش پژوهی آموزشی در آیین نامه جدید ارتقای اعضای هیأت‌علمی نگرش توسعه کمّی وزارت متبوع به برنامه‌های آموزشی
فرصت‌ها	تفویض اختیار نظارت بر روند برنامه‌ریزی، بازنگری و ارزشیابی برنامه‌های آموزشی دانشگاه‌ها از سوی وزارت متبوع به مراکز مطالعات همایش کشوری آموزش پزشکی و جشنواره کشوری شهید مطهری و ظرفیت ایجاد انگیزه و علاقه در بین اساتید
راهکارها	گسترش روابط درون و برون دانشگاهی و بین المللی مرکز و تعیین ساز و کار آن استفاده از ظرفیت دانشجویان دکترای آموزش پزشکی و اعضای هیات علمی دانشگاه به‌منظور ارتقای فعالیت‌های آموزشی در سطح دانشگاها استفاده از ظرفیت‌های آموزش الکترونیکی دانشگاه در ابعاد وسیع اتخاذ رویکرد برنامه‌ریزی مبتنی بر توانمندی در برنامه‌های آموزشی در سطح دانشگاه و مرکز اتخاذ رویکرد نظام‌مند به ارزشیابی‌های آموزشی در سطح دانشگاه و مرکز استفاده از ظرفیت‌های بیرون دانشگاه مانند شرکت‌های دانشگاه بنیان به‌منظور توسعه فعالیت‌های مرکز

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2024-10-12]

بحث

در مقاله حاضر تجربه خود ارزشیابی مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه علوم پزشکی تهران بر اساس استانداردهای پایه و ارتقای کیفیت اعتباربخشی مراکز مطالعات سال ۱۳۹۱ ارائه شد. استانداردهای اعتباربخشی به‌عنوان حداقل در نظر گرفته شد و در مواردی که فعالیت‌های مرکز در حدی فراتر از استانداردها بود یا ظرفیت آن وجود داشت استانداردهای بیشتری تدوین شد. به‌عنوان مثال، مرکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه علوم پزشکی تهران در قریب به یک دهه گذشته با تأسیس دفتر بیمار استاندارد فعالیت‌های شایان توجهی در زمینه تربیت بیمار شبیه‌سازی شده و استاندارد شده و استفاده از آن‌ها در برنامه‌های مختلف آموزشی و ارزیابی دانشجو از جمله در ایستگاه‌های آزمون OSCE داشته است. بنابراین، چهار استاندارد برای فعالیت‌های واحد مذکور متناسب با وضعیت فعلی و همچنین به‌منظور جهت‌دهی فعالیت‌های آتی آن تدوین شد. با توجه به افزایش رو به رشد استفاده از بیمار استاندارد شده و راهبردهای شبیه‌سازی در آموزش علوم پزشکی به منظور حفظ امنیت بیمار و نیز پوشش خلا ارتباط بین آموزش نظری و آموزش در محیط واقعی (۱۳-۱۱)، تدوین استانداردهای مذکور در ارتقای آموزش مهارت‌ها و پروسیجرهای بالینی در دانشگاه مفید خواهد بود.

علاوه‌براین، در حیطه‌های دیگر نیز اگر پتانسیل انجام فعالیت‌هایی فراتر از استانداردهای کشوری وجود داشت استانداردهایی به آن افزوده شد. به طوری‌که در همه حیطه‌ها به غیر از رشد و بالندگی اعضای هیات علمی استانداردهای بیشتری تدوین شد. همان‌طور که شواهد نیز تاکید می‌کنند استانداردهای کیفیت باید به‌عنوان راهنمایی برای ارتقای جنبه‌های مختلف عملکرد بکار آیند و نه به‌عنوان چارچوبی محصور کننده که برنامه‌ها و موسسه‌ها را از نوآوری باز دارند (۱۴).

با وجود این، در برخی موارد عملکرد مرکز در برابر برخی از استانداردهای کشوری نامطلوب بود. به‌عنوان مثال، هنوز سیاست مرکز در برابر فعالیت‌های حوزه آموزش پاسخگو مشخص نیست یا در زمینه تضمین کیفیت آزمون‌ها قدم‌های کوچکی برداشته شده است. به‌نظر می‌رسد در مواردی مانند این، به دلیل گستردگی و تنوع واحدهای تابعه دانشگاه علوم پزشکی تهران، وسعت فعالیت مورد نظر، اجرایی بودن و ماهیت غیر ستادی آن، محدودیت‌های مرکز مانند کمبود نیروی انسانی کارشناسی مورد نیاز و موجود بودن نیروی متخصص در دانشکده‌ها مانند گروه آموزشی پزشکی اجتماعی و غیره، مرکز مطالعات دانشگاه از ورود به این حوزه‌ها امتناع ورزیده است. با توجه به نقش مراکز توسعه به‌عنوان سیاست‌گذار و ناظر بر فعالیت‌های آموزشی در دانشگاه و ارائه مشاوره‌های تخصصی (۱۵،۱۶)، بر اساس پیشنهادات کارگروه مقرر شد. در این موارد با حفظ نقش ستادی مرکز و پرهیز از درگیرشدن در کارهای اجرایی، مسئولیت اصلی پیاده‌سازی استانداردهای مذکور به دانشکده‌ها واگذار شود و مرکز مطالعات دستورالعمل‌هایی تدوین نماید که به‌عنوان راهنمایی برای دانشکده‌ها در رسیدن به استانداردهای اعتباربخشی باشد. همچنین با ارائه مشاوره‌های تخصصی در قالب برگزاری کارگاه و جلسات مشاوره حضوری، دانشکده‌ها را در این مسیر یاری رساند.

از مهم‌ترین مزایای مطالعه حاضر آن است که در یک فرآیند ارزشیابی درونی به بررسی عملکرد مرکز مطالعات و توسعه آموزش پرداخته است. همان‌طور که بارتمن (Baartman) اذعان دارد استانداردهای کیفیت، زمانی بیشترین تاثیر را دارند که افراد نسبت به آن حس مالکیت داشته باشند و آن را در یک فرآیند ارزشیابی درونی مورد استفاده قرار دهند. بدین ترتیب در برابر نتایج منفی احتمالی ارزشیابی مقاومت کمتری نشان می‌دهند (۱۷). در ارزشیابی فعلی نیز دست‌اندرکاران به دنبال پایش عملکرد خود و اصلاح آن بودند؛ بنابراین کشف موارد بیشتری از نقایص در عملکرد هر یک از واحدهای ذی‌ربط از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بود و این مهم در نتایج ارزشیابی نیز مشهود است. به‌طوری که ۸۷ مورد منفی در مقابل ۸۴ مورد مثبت در عملکرد مرکز گزارش شد. نهادهای اعتباربخشی مانند فدراسیون جهانی آموزش پزشکی (WFME) نیز هدف اصلی

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2024-10-12]

استانداردهای خود را ارائه چارچوبی برای موسسات آموزشی مانند دانشکده‌های پزشکی ذکر می‌کنند که براساس آن به خود ارزشیابی موسسه خود و ارتقای آن بپردازند (۱۸).

از دیگر مزایای ارزشیابی درونی افزایش احتمال استفاده از نتایج ارزشیابی است. به صِرف انجام ارزشیابی نمی‌توان از استفاده از نتایج آن مطمئن شد، بلکه با مشارکت ذی‌نفعان در فرآیند ارزشیابی و به دنبال آن ایجاد حس مالکیت، می‌توان تعهد ایشان را در استفاده از نتایج افزایش داد (۱۹). بر اساس نتاج ارزشیابی حاضر فهرست طویلی از راهکارهای ارتقای کیفیت در حیطه‌های مورد ارزشیابی پیشنهاد شد که در ادامه مدیران واحدهای مرکز برنامه عملیاتی سال ۱۳۹۳ واحد مربوط را بر اساس راهکارهای پیشنهادی تنظیم کردند. علاوه بر این، برنامه راهبردی مرکز نیز در حال بازنگری براساس نتایج ارزشیابی انجام شده است.

در مطالعه Changiz و همکاران انتظارات مهم اعضای هیات علمی از مراکز مطالعات شامل اجرای برنامه‌های آموزش جامعه‌نگر، نیازسنجی برای برنامه‌های توان‌مندسازی مراکز، اجرای برنامه‌های توان‌مندسازی در راستای روش‌های نوین آموزش پزشکی و بازنگری نظام‌مند سیستم‌های ارزشیابی عنوان شد که با مطالعه ما هم‌خوانی دارد. اگر چه در برخی از حوزه‌ها مانند برنامه‌ریزی درسی پیشنهادات استخراج شده از مطالعه ما بر نقش حمایتی مراکز مطالعات تأکید دارد و مواردی مانند نظارت بر طرح درس‌های دانشکده‌ها را به دانشکده‌ها واگذار می‌کند (۱۶). علاوه بر آن، نتایج مطالعه ما با مطالعه Haghdoost و همکاران مبنی بر چالش‌های مراکز مطالعات کشور شامل درگیر شدن مراکز در امور اجرائی آموزشی، نظام‌مند نبودن سیستم‌های ارزشیابی آموزشی، عدم تناسب دوره‌های توان‌مندسازی آموزشی با نیازهای دانشگاه در جهت ارتقای کیفیت عملکرد آموزش و نبود مکانیسم‌های انگیزش برای فعالیت‌های آموزشی هم‌خوانی دارد (۵).

علاوه بر تعیین نقاط قوت و ضعف، تعیین فرصت‌ها و تهدیدها و راهکارهای ارتقای کیفیت که از نتایج اصلی این ارزشیابی بود، بر اساس نظر متخصصان در کارگروه ارزشیابی پیشنهاداتی نیز به منظور اصلاح استانداردهای اعتباربخشی کشوری پیشنهاد شد:

یکی از مشکلاتی که در طول سال‌های اخیر در مراکز مطالعات دانشگاه‌های علوم پزشکی وجود داشته است دور شدن از نقش ستادی آن و درگیر شدن در اجرای فرآیندهای آموزشی بوده است. این مسئله به‌ویژه در دانشگاه‌های با وسعت بیشتر مانند دانشگاه‌های علوم پزشکی تیپ ۱ و ۲ می‌تواند بسیار بغرنج باشد. همانطور که شواهد نیز تاکید دارند نقش اصلی مراکز مطالعات ایجاد فرهنگ دانش‌پژوهی و ارتقای آموزش در سطح موسسه، توانمند نمودن اعضای هیات علمی در نقش و مسئولیت‌های آموزشی خود و تشویق و حمایت واحدهای تابعه در مسیر ارتقای آموزش است (۲۲-۱۵،۲۰). این مهم به خوبی در اکثر استانداردهای اعتباربخشی مراکز مطالعات سال۱۳۹۱ تجلی یافته است. به‌طوری که در اکثر استانداردها از عبارت "مرکز باید ساز و کار مناسبی برای ..." استفاده شده است که اشاره به نقش ستادی مرکز و تدوین دستورالعمل‌ها و نظارت بر اجرای آن و پرهیز از کارهای اجرایی دارد. این در حالی است که در برخی موارد این موضوع رعایت نشده است. به‌عنوان نمونه در حیطه ارزشیابی، زیر حیطه ارزشیابی اعضای هیات علمی، بند ۱۴-۲ مراکز مطالعات به‌طور مستقیم درگیر ارزشیابی هیات علمی که فعالیتی اجرایی است می‌شوند که می‌تواند به نوبه خود، کارایی مراکز در پرداختن به وظایف اصلی‌شان را کاهش دهد.

با وجود اینکه به‌نظر می‌رسد کلیه فعالیت‌های مراکز مطالعات در قالب ۵ حیطه استانداردها پوشش داده شده است، در برخی از زیر حیطه‌ها استانداردها جامعیت نداشته و تنها بخشی از فعالیت مورد نظر را پوشش داده است. به‌عنوان مثال، در حیطه ارزشیابی، زیر حیطه ارزیابی دانشجو نقش مراکز مطالعات در حد تجزیه و تحلیل آزمون‌ها تقلیل پیدا کرده است. این در حالی است که شواهد رو به رشدی در حمایت از ارزیابی دانشجو به‌صورت برنامه‌ریزی شده (Programmatic Assessment) وجود دارد که تجزیه و تحلیل آزمون‌ها به‌ویژه آزمون‌های چند گزینه‌ای تنها جزیی از آن است (۲۴،۲۳).

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2024-10-12]

پیشنهاد می‌شود دست‌اندرکاران تدوین استانداردها با در نظر گرفتن این موارد جامعیت استانداردهای اعتباربخشی مراکز مطالعات را افزایش دهند.

از جمله محدودیت‌های مطالعه حاضر آن است که به‌منظور کارآیی و قابل اجرا بودن خودارزشیابی تنها ذی‌نفعان اصلی خودارزشیابی مرکز در فرآیند آن مشارکت داشتند و همچنین اطلاعات از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شد. این احتمال وجود دارد که به دلیل عدم دخالت مستقیم دیدگاه‌های دیگر ذی‌نفعان مانند مدیران و کارشناسان دفاتر توسعه دانشکده‌ها، اعضای هیات علمی و مسئولان دانشکده‌ها بخشی از اطلاعات ارزشیابی از دست رفته باشد. از طریق برگزاری مصاحبه یا گروه متمرکز با این گروه از ذی‌نفعان می‌توان اطلاعات غنی و جامع‌تری از عملکرد مراکز مطالعات به‌دست آورد. علاوه بر آن، در مطالعه حاضر دستاوردهای انجام خودارزشیابی برای مرکز مطالعات و از جمله تأثیر آن بر عملکرد واحدهای مرکز بررسی نشده است. اگر چه اجرای خودارزشیابی منجر به بازنگری برنامه راهبردی مرکز شد، مطالعات بیشتر و به‌صورت طولی به منظور بررسی تأثیر آن بر نحوه عملکرد واحدها ضروری است.

در نهایت، همان‌گونه که در مدل‌های اعتباربخشی بر آن تاکید می شود انجام ارزشیابی درونی مبتنی بر استانداردهای کشوری می‌تواند مکمل ارزشیابی بیرونی یک نهاد اعتباربخشی باشد (۷،۲۵) و از این رو پیشنهاد می‌شود انجام ارزشیابی درونی مراکز مطالعات و توسعه آموزش دانشگاه‌ها بر اساس استانداردهای کشوری به‌عنوان جزیی از فرآیند ارزشیابی و اعتباربخشی مراکز توسط مرکز مطالعات و توسعه آموزش وزارت متبوع باشد.

نتیجه‌گیری

بالطبع نتایج ارزشیابی حاضر در تعیین خط مشی آتی مرکز مطالعات دانشگاه علوم پزشکی تهران راهگشا خواهد بود. از جمله، از نتایج این ارزشیابی به‌منظور تدوین برنامه راهبردی مرکز استفاده می‌شود تا برنامه راهبردی تدوین شده پاسخگوی نیازهای مرکز، برطرف کننده نقاط ضعف و تقویت کننده نقاط قوت آن، و در راستای شرایط حاکم بر محیط دانشگاه و شرایط بیرونی دانشگاه باشد. از سوی دیگر ما امیدواریم گزارش تجربه فعلی برای دست اندرکاران مراکز مطالعات در سطح وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور مفید باشد.

سپاسگزاری

بدین‌وسیله از زحمات آقای دکتر محمد جلیلی عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران به خاطر پیشنهادات اصلاحی ایشان در مورد متن مقاله حاضر قدردانی می‌نماییم.

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2024-10-12]

References:

1- ***Accreditation standards of educational development centers.*** [Cited 2014 Dec 29]. Available from: http://edc.behdasht.gov.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=180&pageid=20246. [Persian]

2- Mohammadi A, Mojtahedzadeh R. ***Comparative evaluation and ranking of educational development centers of Iran.*** 1th ed. Tehran: Ministry of Health and Medical Education; 2009. [Persian]

3- Haghdoost AA, Momtazmanesh N, Shoghi F, Mohagheghi M, Mehrolhassani MH. ***Accreditation the education development centers of medical-sciences universities: Another step toward quality improvement in education.*** Iran J Public Health 2013; 42(1): 134-40.

4- Fitzpatrick JL, Sanders JR, Worthen BR. ***Program evaluation: Alternative approaches and practical guidelines.*** 4th ed. Boston: Pearson Education; 2011.

5- Haghdoost A, Emami M, Dehnavieh R, Momtazmanesh N, Shoghi Shafagh Aria F, Mehrolhassani M. ***Evaluation of education development centers for medical sciences: challenges and strategies.*** Strid Dev Med Edu 2015; 11(4): 407-19.

6- Momtazmanesh N, Shoghi Shafagh Aria F. ***Medical Education Development Centers (EDC), Medical sciences Universities: the role, status and achievements.*** Teb va Tazkiyeh 2010; 19(1): 59-64. [Persian]

7- ***Basic medical education WFME global standards for quality improvement.*** 2nd ed. Copenhagen: WFME Office; 2012.

8- ***Guide to the institutional self-study for full accreditation (liaison committee on medical education).*** 2nd ed. Chicago: LCME Secretariat (AMA); 2014.

9- Bornma GM. ***Programme review guidelines for quality assurance in higher education: A South African perspective.*** Inter J Sustainability Higher Edu 2004; 5(4): 372-83.

10- Hsieh HF, Shannon SE. ***Three approaches to qualitative content analysis.*** Qualit Health Res 2005; 15(9): 1277-88.

11- Okuda Y, Bryson EO, DeMaria SJ, Jacobson L, Quinones J, Shen B, et al. ***The utility of simulation in Medical education: What is the evidence?*** Mount Sinai J Med 2009; 76(4): 330-43.

12- Cook DA, Triola MM. ***Virtual patients: a critical literature review and proposed next steps.*** Med edu 2009; 43(4): 303-11.

13- Huang G, Reynolds R, Candler C. ***Virtual patient simulation at US and Canadian medical schools.*** Academy Med 2007; 82(5): 446-51.

14- Lilley PM, Harden RM. ***Standards and medical education.*** Medical Teacher. 2003; 25(4): 349-351.

15- Davis MH, Karunathilake I, Harden RM. ***AMEE Education Guide no. 28: the development and role of departments of medical education.*** Med Teach 2005; 27(8): 665-75.

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2024-10-12]

16- Changiz T, Shater jalali M, Yamani N. ***Exploring the faculty members' expectations from educational development centers in medical universities: A qualitative research.*** Iran J Med Edu 2013; 12(12): 947-64. [Persian]

17- Baartman LK, Prins FJ, Kirschner PA, Van der Vleuten CPM. ***Determining the quality of competence assessment programs: A self-evaluation procedure.*** Stud Edu Evalu 2007; 33(3): 258-81.

18- Karle H. ***Global standards and accreditation in medical education: a view from the WFME.*** Academ Med 2006; 81(12): S43-8.

19- Karpa K, Abendroth CS. ***How we conduct ongoing programmatic evaluation of our medical education curriculum.*** Medical teacher. 2012; 34(10): 783-6.

20- Albanese M, Dottl S, Nowacek G. ***Offices of Research in Medical Education: Accomplishments and added value contributions***. Teach Learn Med 2001; 13(4):258-67.

21- Al-Wardy NM. ***Medical education units: History, functions, and 350rganization.*** Sultan Qaboos Uni Med J 2008; 8(2): 149-56.

22- Al Shawwa LA. ***The establishment and roles of the Medical Education Department in the faculty of Medicine, King Abdul Aziz University, Jeddah Saudi Arabia.*** Oman Med J 2012; 27(1): 4-9.

23- van der Vleuten CP, Schuwirth LWT, Driessen EW, Govaerts MJB, Heeneman S. ***12 Tips for programmatic assessment.*** Med Teach 2014; 37(7): 641-6.

24- van der Vleuten CPM, Schuwirth LWT. ***Assessing professional competence: from methods to programmes.*** Med Edu 2005; 39(3): 309-17.

25- Mirzazadeh A, Tavakoli S, Yazdani K, Taj M. ***Accreditation: A Way to Quality Assurance and Improvement.*** Iran J Med Edu 2004; 4(2): 105-16. [Persian]

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2024-10-12]

Applying accreditation standards in a self-evaluation process: The experience of Educational Development Center of Tehran University of Medical Sciences

Mirzazadeh A(MD)[1], Gandomkar R(MD, MSc)*[2], Shahsavari H(PhD)[3], Shariat Moharari R(MD)[4], Niknafs N(PhD)[5], Shirazi M(PhD)[6], Fatehi F(MD)[7], Kharrazi Sh(PhD)[8], Riazi S(MSc)[9]

[1] *Department of Medical Education, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.*
[2] *Department of Medical Education, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.*
[3] *Department of Intenal-Surgical Nursing, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.*
[4] *Department of Anesthesiology and Intensive Care, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.*
[5] *Department of Pediatrics, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.*
[6] *Department of Medical Education, Medical School, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.*
[7] *Department of Internal Medicine, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.*
[8] *Department of Neuroscience, School of Advanced technology in medicine, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.*
[9] *Education Development Center, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.*

Received: 06 Jul 2015 ***Accepted:*** 07 Nov 2015

Abstract

Introduction: Educational Development Centers (EDCs), as the coordinator in education development in Medical Sciences universities, in order to improve their quality should evaluate their activities. In spite of remarkable performance of Tehran University of Medical Sciences (TUMS) EDC in previous national rankings, but it faces many challenges and problems. This paper provided the process, results and lessons learned from a self-evaluation experience conducted at TUMS EDC based on accreditation standards.

Method: The present study is an Institutional self-evaluation study based on the national accreditation standards of EDCs (2012). Data were gathered using an open-ended questionnaire developed on the basis of the SWOT format. A directional content analysis applied to analyze the data.

Results: In total, 84 point of strengths, 87 weaknesses, 15 opportunities, 24 threats and also 99 recommendations for quality improvement were reported. The most important strengths of the center were the existence of an established mechanism regarding research process in education and scholarship of education, holding various faculty development courses and training standardized patient. The most important weaknesses were the lack of specified procedures in some areas such as monitoring the planning and reviewing of educational programs in the field of educational programs and evaluation of empowerment courses.

Conclusion: The present evaluation results will be useful in directing future policies of TUMS EDC such as revising its strategic planning. We hope that the current experience can be helpful for administrators in EDCs in the Ministry of Health and Medical Education and also other Medical Sciences Universities.

Keywords: Self-Evaluation; Accreditation; Educational Developmental Center

This paper should be cited as:

Mirzazadeh A, Gandomkar R, Shahsavari H, Shariat Moharari R, Niknafs N, Shirazi M, Fatehi F, Kharrazi Sh, Riazi S. ***Applying accreditation standards in a self-evaluation process: The experience of educational development center of Tehran University of Medical Sciences.*** J Med Edu Dev 2016; 10(4): 340-51.

**** Corresponding author: Tel: +98 218895571, Email: rgandomkar@razi.tums.ac.ir.***

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2024-10-12]